

Alla verkar ha något att säga om nyårsnatten i Köln

Irma Eneroth

På nyårsnatten mellan 2015 och 2016 blev ett hundratal kvinnor utsatta för sexuella övergrepp på Kölns gator. Frågan om *hur* övergreppen skulle förklaras gav upphov till debatt runtom i Europa, inklusive i Sverige. I stora drag handlar debatten om huruvida övergreppen bör förstås som ett kulturellt utspel, då det framgick att gärningsmännen alla hade ursprung i Mellanöstern och Nordafrika, eller huruvida det bör förstås i termer av patriarkalt förtryck.

Kontexten i vilken debatten utspelar sig är präglad av de högerextrema vindar som blåser i Europa. Högerpopulistiska partier har vunnit mandat både i sina egna länder och i EU-valen. Parallellt med detta pågår ett brinnande krig i Syrien som har tvingat miljontals människor på flykt. Trots att bara cirka en tiondel av dessa människor har tagit sig till Europa har det lett till en ökad invandring som få länder tar sig an. Mot denna bakgrund kan vi se att debatten om övergreppen i Köln äger rum i en tid då det politiska klimatet i Sverige är starkt färgat av invandringsfrågor.

Det som sker i Köln befinner sig i en spänningsrelation mellan multikulturalism och feminism. Teman som rör denna spänningsrelation har flera gånger tidigare väckt starka känslor och debatt och det är just därför jag har intresserat mig för Köln-debatten. Det jag gör i denna artikel är att närma mig debatten från två perspektiv. Först tittar jag på språket och mer specifikt på kulturbegreppet med syftet att undersöka hur kultur används samt förstå

vilken funktion begreppet har i Sverige vid tidpunkten för debatten. Jag tar sedan två kliv bort för att se debatten i ett större sammanhang satt i relation till liknade diskussioner som förts rörande kollisionen mellan feminism och multikulturalism.

Vad gör språk?

För att undersöka språket i debatten har jag tagit hjälp av John L. Austin och Quentin Skinner som utgår ifrån att ord kan vara handlingar. Yttringar som är handlingar kallar Austin för ett *performative*, en talhandling.¹ Med detta perspektiv går det att förstå språk som något aktivt, språket själv *gör*. Jag har undersökt vad kulturbegreppet *gör* i Köln-debatten. Det intressanta är alltså språket och inte avsändaren. ”Kultur” i detta fall är ett paraplybegrepp som innefattar orden kultur, värderingar, etnicitet och härkomst. Skinner gör en viktig skillnad på ord och begrepp och menar att flera ord kan användas med en latent konsensus om att innebörden är densamma. Begrepp kan därmed förstås som ”kluster” av ord. Mot bakgrund av detta betonar han att begrepp i sig inte har en innebörd – det är användningen som fyller begreppet med dess innebörd. Begrepp betyder således inget utan sitt sammanhang.²

För att avgränsa materialet började jag med ett 50-tal artiklar som publicerats under januari månad 2016 och bland dessa avgränsade jag ytterligare till 12 artiklar. Urvalet baserades på att publikationsplattformen var någon av Sveriges stora dags- eller kvällstidningar. Dessa artiklar är grunden för den undersökning som följer nedan.

”Kultur” förklarar

Det första jag identifierar i artiklarna är att kultur ofta används som förklaring till att övergreppen ägde rum. Vissa antyder det subtielt, som till exempel

¹ Austin, J. L., Urmson, J. O. & Sbisà, Marina., *How to do things with words* [Elektronisk resurs], 2nd ed., Clarendon, Oxford, 1975, Lecture I, s. 6

² Skinner, Quentin, *Visions of politics. Vol. 1, Regarding method*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, s.159

Patrik Kronqvist i *Expressen* 7 januari: ”Där omringades kvinnor av grupper av män, främst av nordafrikanskt ursprung, som tafsade på dem”.³ Andra formuleringar är mer raka som Rebecca Weidmo Uvells den 14 januari: ”Att säga att kultur inte är den dominerande faktorn i de massövergrepp som skett är ett hån mot alla de reformer massa kvinnor under hundra år kämpat för.”⁴

Kultur förväntas vara förklaringsbärande. Om detta skriver Minor Alinia i *Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna: "hedersvåld", kultur och skillnadens politik* då hon analyserar diskursen i den svenska hedersvåldsdebatten och dess konsekvenser.⁵ Hon menar att det inte enbart är relevant att fokusera på vad som sägs i debatten utan även på vad som *inte* sägs. Det osagda leder till en bristande nyansering av problematiken då det ger en tillspetsad bild. Det som inte skrivs, i form av fler faktorer som skulle kunna fungera förklaringsbärande, gör att kulturbegreppet stagnerar för att kunna bära hela förklaringen.

Ann Heberleins text i *Expressen* den 13 januari är ett tydligt exempel på hur kultur används som ensam förklaring, utan att nyansera med möjliga faktorer:

Den minsta gemensamma nämnaren här tycks vara att männen ursprungligen kommer från länder i Nordafrika och Mellanöstern, länder med en oerhört patriarkal moral. Det här är länder där värderingar på ett fundamentalt sätt skiljer sig från våra. Kvinnor tillmäts lägre värde än män – och kvinnor som betraktas som sexuellt utlevande är horor.⁶

³ Kronqvist, Patrik, ”Blunda inte för unken kvinnoosyn”, *Expressen* 2016-01-07

⁴ Weidmo Uvell, Rebecca, ”Massövergreppen handlar lika mycket om kultur”, *Svt Opinion*, 2016-01-14

⁵ Alinia, Minoo, ”Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna: ”hedersvåld”, kultur och skillnadens politik”, *Våldets topografier: betraktelser över makt och motstånd.*, 287-327, 2011 s. 311 [Egen kursivering]

⁶ Heberlein, Ann, ”’Rasist’ är tveklöst 2000-talets mest missbrukade ord”, *Expressen*, 2016-01-13

I detta fall inbegrips ordet ”ursprung” i begreppet kultur. För att det ska vara möjligt för kultur att bära hela förklaringen krävs att kultur är något statistiskt i individen. Notera exempelvis att Heberlein skriver om de förtryckande system som råder i länderna som förövarna har sitt ursprung i. För att detta ska vara relevant tvingas kultur bli något som sitter ihop med människan, kultur är något en människa har.

I ett annat exempel från debatten bär inte enbart kultur förklaringen. Karen Austin skriver istället så här i Svt Opinion den 12 januari:

Den kriminologiska forskningen har identifierat flera riskfaktorer för våld. De tydligaste riskfaktorerna under uppväxtåren är ekonomisk utsatthet i familjen, kriminalitet i familjen och föräldrars bristande tillsyn. På individnivå är det misslyckad skolgång, hyperaktivitet, dålig impuls kontroll och antisocialt beteende.⁷

Karen Austins text uppmanar till att undersöka fler faktorer som kan ligga bakom förövarnas beteenden. I en undersökning som Mino Alinia återger beskrivs hur mäns våld mot kvinnor vanligen porträtteras beroende på förövarens etniska bakgrund. Förklaringen till att en ”svensk” föröväre kan begå våld presenteras ofta i termer av personliga problem. Är det dock en ”utomeuropeisk” man som är föröväre ges kollektivistiska förklaringar och uppgifter om vilket ursprung denne har.⁸ Det anses räcka som förklaring då ”vi” känner igen detta narrativ där ”de andra” är ociviliserade och barbariska.

Narrativ om ”vi” och ”dom” har formats under många år och kan förstås utifrån den tid då det fortfarande talades öppet i termer av ras. Ett historiskt exempel på hur detta har vuxit fram är ideologin som användes för att rättfärdiga att Europa koloniserade stora delar av världen på 1800-talet. Detta summeras i Rudyard Kiplings dikt ”The White Man’s Burden” från 1899. I

⁷ Austin, Karen, ”Det handlar om män i grupp - inte etnicitet”, *Svt Opinion*, 2016-01-12

⁸ Alinia, 2011 s.304

stora drag handlar dikten om den ”överordnade rasens” (den vita rasens) plikt att lyfta de barbariska vildarna (”de andra”) upp till ”civilisering”.⁹ ”The White Man’s Burden” visar utsnitt ur vår historia som har format den postkoloniala diskursen i vilken Kölndebatten utspelar sig. Detta gör det förståeligt att kulturbegreppet i Heberleins text förväntas kunna förklara allt.

Skinner talar om kontexten som omger en talhandling som dess ”slagfält”. En talhandling som bryter normer är en ”kamp” i sig och en talhandling kan endast förstås i relation till de ”slagfält” i vilka de uttalas.¹⁰ Att använda kultur som förklaring är vedertaget och bekant och därmed inte en ”kamp” i sig då bilden av ”vi” och ”dom” är vedertagen. Det vi ser i Karen Austins text där kultur problematiseras som ensamt förklaringsbärande är emellertid en ”kamp” på ”slagfältet”.

”Kultur” skapar klyftor mellan illokutionär akt och perlokutionär effekt

John L. Austin bryter ner talhandlingar i tre delar. Det första är den *lokutionära akten* – vad som sägs – den andra är den *illokutionära akten* – avsändarens intention – och den tredje den *perlokutionära akten* – vilken är den effekt talakten har på mottagaren.¹¹ I Heberleins text kunde vi se att intentionen med kulturbegreppet är att förklara varför övergreppen skedde. Denna illokutionära akt är återkommande i flera av de artiklar som har varit underlag för arbetet. En annan återkommande illokutionär akt är att varna. Jag kan kort belysa detta genom två exempel. Özge Öner i DN skriver: ”Att bara importera och i tysthet tolerera oönskade kulturella sedvänjor gynnar allra minst flickor och kvinnor i Sverige”.¹² Jag gör tolkningen att detta är en varning för att de människor som invandrar för med sig en odräglig kvinnoosyn.

⁹ Fredrickson, 2002, s.107

¹⁰ Skinner, 2002, s.7

¹¹ Austin, 1975, Lecture IX s.109

¹² Öner, Özge, ”Visst handlar kvinnoosyn om olika kulturer”, *Svd*, 2016-01-19

Ytterligare exempel återfinns i Alexandra Ivanovs text: ”där behöver vi börja: det finns en nedsättande kvinnoyn i flera av dessa länder och i takt med att människor har rört sig till Europa har detta även blivit vår angelägenhet.”¹³ Hon varnar för en patriarkal mentalitet som vi måste göra oss av med. ”Den nedsättande kvinnoynen” blir något som sitter ihop med människan som flyttar sig från en fysisk plats där det finns ”en nedsättande kvinnoyn”. Här kan talhandlingens perlokutionära akt identifieras – den skapar rädsla. Den skapar en världssyn byggd på dikotomier, vi/dom, västerländsk/främling, jämställd/förtryckande. Att språket skapar denna uppfattning och denna syn på människor är i sig förtryckande. Det är en symbolisk våldsakt mot de som blir allt mer misstänkta i takt med att denna ”sanning” produceras och reproduceras. Det symboliska våldet görs via språket just genom att det skapas vissa ”sanningar” och världsbilder om hur saker och ting förhåller sig.¹⁴

Synen på ”de andras” kultur som barbarisk verkar inte var något utstickande eller upprörande, vilket går att förstå utifrån den lärdom vi har om ”slagfältet”. Vi har därmed ingen anledning att tro att intentionen på något vis är att skapa rädsla eller hat mot andra grupper, endast att förklara och varna.¹⁵ Det intressanta är att det sker en klyvning mellan illokutionär akt och perlokutionär akt. Intentionen är att förklara, effekten på mottagaren är att dikotomier och rädsla skapas. Denna upptäckt är något som går att se på flera ställen i texterna ur debatten. Debattörerna använder sig av ett narrativ som är bekant men istället för att som tidigare tala om ”rasskillnad” är det ”kulturskillnad” som får stå för förklaringen till varför ”vi” är överordnade.

I George M. Fredricksons bok *Racism: A Short History* flyttar han på gränsen mellan vad som är etnocentrism och vad som är rasism. Etnocentrism definieras vanligtvis som de fall då ojämlik behandling motiveras i termer av kultur eller etnicitet. Rasism däremot är de fall då det motiveras i termer av

¹³ Ivanov, Alexandra, ”Inga fler ursäkten”, *Svd*, 2016-01-07

¹⁴ Alinia, 2011, s. 291-292

¹⁵ Skinner, 2002, s. 10

”ras” och biologiska skillnader. Det Fredrickson menar är att kultur, då det blir tillspetsat, raffinerat och essentialiserat, kan få samma deterministiska effekt som ”ras” hade.¹⁶ Detta ifall kultur blir något vi inte kan komma undan. I Fredricksons definition av rasism är det statistiska elementet grundpelaren vilket han stöder genom att referera till Zygmunt Bauman som menar att essensen i rasism är synen på att människan *är* redan *innan* sina handlingar och att ingenting kan befria denne från vad denne *är*.¹⁷

Denna perlokutionära effekt som återkommer i debatten är alltså i linje med det som Fredrickson beskriver som en raffinering av kulturbegreppet. För att det ska vara fullbordad rasism kräver Fredricksons definition dock att två punkter skall vara införlivade: a) *Tron på att skillnaden etniska grupper emellan är statisk och permanent.* b) *Först när en etnisk grupp vill eliminera en annan etnisk grupp baserat på skillnader som, i enlighet med punkt (a), tros vara statistiska och permanenta, först då är det fråga om rasism.*¹⁸ Kultur närmar sig en mer statisk form på det vis det används i debatten men det är ingen som talar om eliminering, vilket gör det glasklart att det inte rör sig om rasism enligt Fredricksons definition. Detta gör det dock inte ointressant att den perlokutionära effekten är ett ofrivilligt kliv mot en statisk och permanent form av kulturbegreppet.

Klivet mot en statisk förståelse av kultur syns i Heberleins text då hon skriver ”Andra kulturer har andra värderingar och normer angående manligt och kvinnligt, angående sexualitet.”¹⁹ En bestämd beskrivning om hur världen ser ut. Här konstrueras genom kultur en ”sanning” och vad kultur gör i sammanhanget är att forma bilden av ”de andra”.

¹⁶ Fredrickson, George M., *Racism: A Short History*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2002, s.169

¹⁷ Fredrickson, 2002, s.157

¹⁸ Fredrickson, 2002, s.170

¹⁹ Heberlein, 2016-01-13

”Kultur” likställer ”svenskhet” med ”jämställdhet”

Kultur bidrar inte bara till att forma ”de andra”, kulturbegreppet formar även svenskheten. Detta återkopplar till den svart-vita världsbild som formas genom vad kultur *gör* i debatten. Innan jag fördjupar detta vill jag vara noga med att påpeka att jag inte hävdar att det inte finns någon skillnad i hur det är att leva som kvinna i länder där det patriarkala förtrycket är institutionaliserat jämfört med hur det är att leva som kvinna i ett land där den patriarkala makten är övervägande strukturell. Det är extrem skillnad på länder där den patriarkala maktordningen är instiftad i lagen på olika vis och de patriarkala problem som återfinns i ett land som Sverige. Det är givetvis så att förtrycket ser olika ut. Det jag däremot problematiserar är synen på kultur som något statiskt. Özge Öner skriver:

Kulturen och samhällsinstitutioner spelar en stor roll i att avgöra vad som är acceptabelt eller ej. Självfallet har de flesta män, som är uppvuxna i länder där konsensus råder att det är kvinnornas och inte männens skyldighet att undvika sexuella övergrepp, en helt annan syn på hur man bör bete sig mot kvinnor än de flesta svenska män.²⁰

Bilden av att våra institutioner är en spegling av folket är problematisk då debatten handlar om att dra skiljelinjer mellan folk som numera befinner sig under samma institutioner, det vill säga de svenska. En kan fråga sig var gränsen går, hur länge måste en person ha varit i Sverige för att kunna räknas in i svensk kultur? Detta är inget som besvaras eller problematiseras. Det som skrivs bygger på tydliga gränsdragningar och enkla kollektivistiska förklaringar. Att nyansera och problematisera ”kultur” gör att det fungerar sämre som förklaring och detta är möjligtvis orsaken till att det undviks. Det finns inte utrymme för att ha två tankar i huvudet samtidigt.

Här kommer svensk kultur in i bilden. Kultur som förklaring stärks även av bilden av Sverige som föredöme när det kommer till jämställdhet. I texterna

²⁰ Öner, 2016-01-19

sker en förstärkning av den goda svenska självbilden. Lasse Wierup frågar sig exempelvis ”Handlar det om en attack på västerländsk jämställdhet?” i DN 9 januari.²¹ Ett annat exempel av liknande karaktär ser vi i Rebecca Weidmo Uvells text den 14 januari:

Enligt World Economic Forums Gap Gender Index 2015 hamnade Sverige på en glädjande fjärdeplats av 145 länder. Syrien, varifrån flest människor sökte asyl från i Sverige 2015, kom på plats 143. [...] Att säga att kultur inte är den dominerande faktorn i de massövergrepp som skett är ett hån mot alla de reformer massa kvinnor under hundra år kämpat för. Steg för steg för att ge oss den fantastiska jämställdhet som vi har i Sverige 2016. Vi kan inte samtidigt vara bäst i världen på jämställdhet och sedan säga att det inte är någon skillnad mellan länder.²²

Här raffinerar det svenska kulturbegreppet. Både Kronqvist och Weidmo Uvell bygger upp bevis kring hur svenskar *är* – svenskar strävar efter självförverkligande, svenskar är sekulära och framförallt: svenskar är jämställda. På samma vis som vi sett tidigare skapar kulturbegreppet ”sanningar” men nu gäller det den svenska självbilden. ”Vi” är jämställda. Det är ett steg i riktning mot att forma en hierarki kulturer emellan.

Vidare menar Weidmo Uvell att det är ”ett hån mot alla de reformer massa kvinnor under hundra år kämpat för” att inte förklara Köln-övergreppen genom kultur. Detta påstående innebär ett antagande om att patriarkal hierarki är knuten till kultur och statistiskt förankrad i kultur. Detta är problematiskt eftersom det innebär att kultur blir deterministiskt. I likställandet mellan ”svenskhet” och ”jämlighet” blir de problem som faktiskt finns i Sverige trivialiserade. Patriarkala strukturer blir tagna på allvar först när det talas om ”de andras kultur” men inte när det egna samhället granskas

²¹ Wierup, Lasse, ”Kvinnors rätt att festa säkert kan inte offras”, *DN* 2016-01-09

²² Weidmo Uvell, 2016-01-14

med samma analys. Katrine Marçal skriver om just denna dubbelmoral i aftonbladet den 10 januari:

Sexuella övergrepp brukar ofta ske i sammanhang där många män är berusade i grupp. I Tyskland har man i årtal debatterat det tafsande, de övergrepp och de våldtäkter som sker varje år i och runt öltälten under Oktoberfesten i Bayern. Men den debatten har aldrig kommit i närheten av den intensitet som vi har sett gällande Köln de senaste dagarna. Detta har delvis att göra med att problemen under Oktoberfesten inte verkar ha varit i samma omfattning, men framför allt för att förövarna i Köln i huvudsak uppges ha varit utlandsfödda män från Mellanöstern och Nordafrika.²³

I Marçals text är kulturbegreppets intention att avslöja dubbelheten och att sexuella trakasserier tas på allvar först när de kopplas samman med kultur. Just att självbilden är att ”vi” är jämställda gör att kulturbegreppet i Marçals text går i strid då ”västerländskt” sexuellt förtryck jämförs med ”de andras” sexuella förtryck och förklaringsfunktionen i kulturbegreppet utmanas.

Nedan har jag valt ut två exempel som tydliggör den problematik som har presenterats ovan i samband med jämställdhet och svensk självbild. Det ena är hur Gudrun Schyman och Linnéa Bruno formulerar sig kring kultur:

Normer och sedvänjor är föränderliga – det finns ingen ursprunglig och statisk folksjäl som styr våra beteenden. I allt fler länder når arbetet mot könsstympling framgång. Genom ökad kunskap förstår

²³ Marçal, Katrine, ”De utsatta kvinnorna har glömts, en rasistisk dubbelmoral i Köln”, *Aftonbladet*, 2016-01-10

människor att det är skadligt. På samma sätt kan vi tillsammans motverka trakasserier och våld.²⁴

Det andra exemplet är hur Heberlein formulerar sig:

De värderingar vi växer upp med. De normer som omger oss påverkar naturligtvis oss, vår moraliska identitet och vårt agerande. Värderingar är sega, vilket betyder att de tar tid att ändra. Vi har gjort ett gott arbete i Sverige. Sverige är ett, relativt sett, jämställt land. Män och kvinnor åtnjuter samma fri- och rättigheter. Det finns problem även här, inte minst med sexuellt våld, men vi har kommit en bit på väg. Andra kulturer har andra värderingar och normer angående manligt och kvinnligt, angående sexualitet. Detta måste diskuteras, på riktigt, inte trivialiseras och relativiseras.²⁵

Båda artiklarna talar om hur vi kan förhålla oss till kultur. Det alla tre är överens om är att kultur är föränderligt och ingen av formuleringarna hävdar att kultur är statiskt. Schyman och Bruno poängterar till och med hur viktigt det är att kultur *inte* ska ses som statiskt, vilket är en grundläggande punkt för att undvika att hamna i ett kulturbegrepp som tillåter oss att flagga för rasism i enlighet med Fredricksons definition.²⁶ Formuleringarna skiljer sig avsevärt i synen på vilken potential för utveckling som finns. Schyman och Brunos text pekar på att kunskap är ett redskap för att ta sig ur normer som är skadliga. I Heberleins stycke däremot, ser vi att vikten ligger vid att behålla den ”svenska jämställdheten”. Detta kombinerat med hennes fokus på att värderingar är just sega och att andra kulturer har andra värderingar gör, trots att hon markerar en medvetenhet om att värderingar kan förändras, att kulturbegreppet blir tightare och tillåter fördomar om människor som räknas

²⁴ Bruno, Linnéa, Schyman, Gudrun, ”Stängda gränser är inte rätt svar på sexuella trakasserier”, *Metro*, 2016-01-08

²⁵ Heberlein, 2016-01-13

²⁶ Fredrickson, 2002, s.169

in i ”den andra” kulturen. Samtidigt skapas ”svenskhet” som det goda och fulländar dikotomin.

”Kultur” föreslår lösning

Några av de skribenter som identifierar kultur som förklaring till att Köln-övergreppen ägde rum kommer med förslag på vilka krafttag de anser bör tas för att hantera detta. En linje som förs är att det måste börja bli okej att tala om kultur. Rebecca Weidmo Uvell förespråkar denna linje då hon den 7 januari skriver: ”Vi måste kunna prata om att vissa utländska män har en kass kvinnosyn som till viss del beror på kulturella och religiösa skäl.”²⁷ Likaså Patrik Kronqvist som skriver ”Händelserna i Köln har lett till en livlig debatt i Tyskland om värderingar och kvinnosyn kopplade till invandring. Det är frågor som vi borde debattera även i Sverige.”²⁸ Det ena förslaget på hur dessa problem ska hanteras är att vi ska våga prata om problemen kopplat till kultur. Det andra vanliga förslaget är att Sverige ska utbilda i normer. Det är dock lite oklart exakt vem det är som ska utbildas men i stora drag åsyftas nyanlända i Sverige. Det råder även oklarhet kring vem som är ansvarig att utbilda denna grupp. Detta förslag hänger tätt ihop med den svenska självbilden om att ”vi” är jämställda. Självbilden lyser exempelvis igenom här då Kronqvist skriver: ”Det svenska samhället, från Migrationsverket till skolan, måste tydligt stå upp för normerna om jämställdhet och tolerans.”²⁹

Var kan vi placera Kölndebatten i spänningsrelationen mellan feminism och mångkultur?

Jag tittar nu på debatten utifrån sina föregångare. Det finns en hel del diskussioner om huruvida feminism är förenligt med mångkulturella

²⁷ Weidmo Uvell, Rebecca, ”Vidrig kvinnosyn ska inte sopas under mattan”, *Svt Opinion*, 2016-01-07

²⁸ Kronqvist, 2016-01-07

²⁹ Kronqvist, 2016-01-07

samhällen, vilket Susan Moller Okins essä i antologin *Is Multiculturalism Bad for Women?* illustrerar.³⁰ Boken i sig är en debatt där tänkare från olika delar av världen har bemött Okins feministiska artikel med samma titel som boken, där hon ställer sig frågan ”vad ska vi göra med minoritetsrättigheter då dessa krockar med normen om jämlikhet mellan könen?”. I svensk kontext har temat ofta behandlats i debatter om hedersrelaterat våld. Det jag nu visar är vad som skiljer Köln-debatten från hedersvåldsdebatten och debatten som förs i Okins bok.

En komponent som skiljer sig är att Köln-övergreppen saknar den tydliga kulturförankring som finns när det talas om sedvänjor som exempelvis könsstympling. Katha Pollitt frågar sig vad som *är* kultur och hur en verkligen kan *meta* att det rör sig om en kulturell handling.³¹ Bonnie Honig är inne på liknande spår när hon lyfter hur kultur av vissa har använts för att ursäkta sina brutala handlingar. Hon skriver: ”Is it their Jewish, Christian or Muslim identity that makes them brutal ... or is it their brutality?”³² I den här undersökningen tolkar jag det som en problematisering av kulturbegreppet och att det idag finns en förväntning på att kultur ska vara förklaringsbärande, framförallt då det rör kvinnokroppen. Det finns dock en väsentlig skillnad. I Kölndebatten har kultur tillskrivits en förklaringsbärande roll utan att det har funnits en full överblick över vad som hände. I de fall Pollitt och Hoing syftar till är det gärningsmannen som tar till kultur för att lätta på den personliga ansvarsbördan.

Denna förvirring kring hurvida kulturen kan ses som förklaringsbärande är roten i debatten. Det råder en osäkerhet kring hur pass ”nytt” den typ av övergrepp som ägde rum i Köln är i en västerländsk kontext. Det specifika

³⁰ Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s.10

³¹ Pollitt, Katha, ”Whose Culture”, i Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 27-30

³² Honig, Bonnie, ”My Culture Made Me Do It”, i Okin, Susan Moller, *Is multiculturalism bad for women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999, s. 36

fenomenet våld-mot-kvinnor är ingen ny företeelse som vi har ”importerat”, vilket Schyman och Bruno noterar: ”Sexuella trakasserier är inte ett nytt problem i Sverige, som vissa tycks tro.”³³ Här blir det ett glapp mellan hur Okins diskussion går och vad som skrivs i fallet Köln. Okins teori bygger på en övertygelse om det patriarkala förtrycket som kulturellt förankrat. En sådan övertygelse kan tyckas rimlig i de sedvänjor som hon lyfter i sin artikel, så som barngifte, hedersvåld och könsstympning³⁴.

Den andra delen som särskiljer Kölndebatten är frågan om vem som bär offer-rollen. De vanliga i berättelser om hedersvåld är att ”invandrarkvinnan” beskrivs som offer, i Köln är ”den västerländska kvinnan” offer.³⁵ I diskussionen kring Okins artikel är övervägande majoritet av de ”offer” som lyfts fram kvinnor ur samma förtryckande kultur. Det är dessutom fokus på den privata sfären i Okins resonemang, men Köln-övergreppen skedde i offentligheten.³⁶ Att det vanligtvis inte är ”vi” som drabbas innebär att det språkbruk som debatten är uppbyggd kring och de argument som vanligen formuleras kommer ur en debatt där ”offer-karaktern” objektifieras och hålls på distans. Debatten efter Köln är driven av redan tidigare etablerade åsikter vilka är formade i bland annat hedersvåldsdebatten. Språket i Köln-debatten har formats i debatter om hedersvåld vilket kan vara en del i att förklara den låga närvaro som de utsatta kvinnorna i Köln hade i debatten. Det är helt enkelt inte *dem* det handlar om. Det går även att förstå ur Parekhs syn på att vi bör undvika tron på att ”vi” vet vad som är bäst för ”dom”. I fallet Köln är det ”vi” som är kvinnorna som utsatts för sexuella kränkningar. Följaktligen handlar det inte längre om att tillskriva sig rätten att tycka att ”dom” inte förstår sitt eget bästa. Nu handlar det istället om att ”vi” vet vårt eget bästa. Detta är en tydlig skillnad som går att se mellan debatten efter Köln och hedersvåldsdebatten. Jag anser att det är denna skillnad som bidragit till att debatten fick en så explosionsartad spridning.

³³ Bruno & Schyman, 2016-01-08

³⁴ Okin, 1999, s. 18

³⁵ Alinia, 2011 s.313 & 305

³⁶ Okin, 1999

För många i debatten har det varit mindre viktigt att reda ut osäkerheten kring vad som faktiskt hände i Köln. Åsikterna kommer inte ur händelserna utan händelserna har snarare använts för att föra fram poänger som funnits där hela tiden. I debatten sammanförs dessa poänger med feminism för att rättfärdigas och få bäring. Övergreppen ligger i en oklar zon mellan de som vill göra motstånd mot en global patriarkal struktur och de som vill varna för att de människor som kommer hit tar med sig en kultur som är patriarkal. Det gör att övergreppen i Köln fungerar som en brygga mellan två samtalslinjer: de som menar att patriarkalt förtryck är en fråga om kultur och de som menar att patriarkalt förtryck måste stå för sig, frikopplat från kultur och att det är *detta* som måste bekämpas snarare än ”de andras kultur”.

För att återkoppla till Okin så tror hon inte att en sådan frikoppling är möjlig att genomföra eftersom den patriarkala strukturen är såpass djupt integrerad med ”kultur” världen över. Det vill säga, om inte de patriarkala beståndsdelarna av ”kulturer” bevaras, finns det inget kvar att bevara av ”kulturen”.³⁷ Kymlickas distinktion mellan interna anspråk på begränsningar och externa anspråk på skydd går däremot att sammankoppla med det senare; att patriarkalt förtryck kan bekämpas utan att det görs genom att bekämpa hela ”kulturer”.³⁸

Avslutningsvis

Resultatet av analysen visar att användningen av kulturbegreppet bidrar till att skapa kollektivistiska ”sanningar” om hur vår värld ser ut och dikotomier mellan ”vi” och ”dom” reproduceras. ”Kultur” får en deterministisk funktion som Fredrickson menar är ett steg mot att kultur får den funktion som ras en gång hade. Föreställningar finns inneboende i språket vilket förklarar att denna perlokutionära effekt kan uppstå oavsiktligt. I sökandet efter enkla lösningar tappar språket sina nyanser och blir deterministiskt. Kulturbegreppet är centralt i alla de diskussioner som söker efter balans

³⁷ Okin, 1999, s. 23

³⁸ Kymlicka, 1999, s. 32

mellan mångkultur och feminism. Att fylla på med nyanser skulle göra kulturbegreppets roll mindre central i dessa frågor och därmed undvika de negativa, rentav farliga effekter som ett statiskt kulturbegrepp för med sig.

Det Kölndebatten synliggör är att föreställningar om världen produceras och reproduceras genom språket. Bekanta narrativ gör att skribenterna ofrivilligt faller in i ett deterministiskt språk som tvingar människor in i stereotyper.

Referenser

- Alinia, Minoo, "Den jämställda rasismen och de barbariska invandrarna: "hedersvåld", kultur och skillnadens politik", *Våldets topografier: betraktelser över makt och motstånd.*, s. 287-327, 2011
- Austin, J. L., Urmsom, J. O. & Sbisà, Marina., *How to do Things with Words* [Elektronisk resurs], 2nd ed., Clarendon, Oxford, 1975
- Austin, Karen, "Det handlar om män i grupp – inte etnicitet", *Svt Opinion*, 2016-01-12
- Bruno, Linnéa, Schyman, Gudrun, "Stängda gränser är inte rätt svar på sexuella trakasserier", *Metro*, 2016-01-08
- Heberlein, Ann, "'Rasist' är tveklöst 2000-talets mest missbrukade ord", *Expressen*, 2016-01-13
- Fredrickson, George M., *Racism: A Short History*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2003[2002]
- Isat, Dekan, "Svik inte mig som kom hit som flykting", *Expressen*, 2016-01-12
- Ivanov, Alexandra, "Inga fler ursäkter", *Svd*, 2016-01-07
- Kronqvist, Patrik, "Blunda inte för unken kvinnoosyn", *Expressen* 2016-01-07
- Lewenhagen, Jan, "Hatvåg mot muslimer efter övergreppen i Köln", *DN*, 2016-01-12
- Marçal, Katrine, "De utsatta kvinnorna har glömts, en rasistisk dubbelmoral i Köln", *Aftonbladet*, 2016-01-10
- Fahl, Hannah, "Den gemensamma nämnaren vid övergreppen är kön, inte etnicitet", *DN*, 2016-01-08
- Okin, Susan Moller, *Is Multiculturalism Bad for Women?*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 1999
- Skinner, Quentin, *Visions of Politics. Vol. 1, Regarding Method*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002

Weidmo Uvell, Rebecca, "Vidrig kvinnosyn ska inte sopas under mattan", *Svt Opinion*, 2016-01-07

Weidmo Uvell, Rebecca, "Massövergreppen handlar lika mycket om kultur", *Svt Opinion*, 2016-01-14

Wierup, Lasse, "Kvinnors rätt att festa säkert kan inte offras", *DN* 2016-01-09

Öner, Özge, "Visst handlar kvinnosyn om olika kulturer", *Svd*, 2016-01-19

